

آثار تمدن اسلامی

در

اسپانیا و پرتغال

راجع به فوئو حات اسلامی در اسپانیا و پرتغال که عرب آنرا «اندلس» میگویند و چگونگی رسوخ مسلمانان در آن سرزمین اروپائی و سایر نقاط غربی مجاور آن ، تا کنون در منابع خودی و بیگانه مطالب زیادی خوانده ایم ، و عکسها و تفصیلات بسیاری درباره تمدن اسلامی آنجا دیده و شنیده ایم ، ولی اینک در این سلسله مقالات که از این شماره آغاز می گردد، شما خوانندگان به نحو وسیعتری با مطالب و موضوعات تازه تری راجع به تاریخ تمدن اسلامی در اسپانیا و پرتغال آشنا می گردید .

مطالعه این سلسله مقالات بخوبی ما را بمیزان سعی و کوشش و همت عالی و تمدن درخشان مسلمانان در سرزمین غرب و آن سوی دنیای اسلام واقف می کند ، مجد و عظمت دیرین ما را به طرزی چشم گیر که هنوز هم قسمتی از آثار آن باقی است ، مانند یک تابلو رنگین و برجسته ای مجسم می سازد .

این سلسله مقالات ترجمه واقتباس از کتاب «التأثار الاندلسية الباقية في اسبانيا و البرتغال» است که مؤلف دانشمند آن «محمد عبدالله عنان» در پیرامون آثار اسلامی موجود در اسپانیا و پرتغال نگاشته است

بطوریکه مؤلف در مقدمه کتاب و خلال ابجاث خود مینه یسد شخصاً از کشورهای اسپانیا و پرتغال دیدن کرده و کلیه آثار اسلامی آنجا را بازدید نموده است . بعلاوه موزه های آنجا و دیگر شهرهای اروپائی و اسلامی را بمنظور دست یافتن به مدارک لازم و اطلاع بیشتر جهت تألیف کتاب خود مورد بازدید قرار داده است .

علاوه بر این در کشورهای غربی و اسلامی با بسیاری از دانشمندان مطلع و باستان شناسان تماس حاصل کرده و راجع به آخرین تحقیقات تاریخی و باستان شناسی هر بوط به تمدن اسلامی اسپانیا و پرتغال مذاکره نموده و از مجموع آنها کتاب خود را تدوین کرده است .

مؤلف کتاب مزبور از نویسندگان و محققان بزرگ عرب است و گذشته از این کتاب کتب دیگری هم نوشته است که از جمله «تاریخ اسپانیا» است . وی در این کتاب بمناسبت معرفی هر-

يك از آثار اسلامی شمه‌ای نیز درباره تاریخ فتح آن نقطه و شهر و کشوری که آنار مزبور در آن است توسط نیروهای اسلامی می نگارد و شواهدی از منابع اسلامی و غربی نشان میدهد و بدینگونه کتاب وی تاریخچه گویائی از فتوحات اسلامی در سرزمین اسپانیا و اروپا نیز هست و متضمن آخرین و تازه‌ترین اطلاعات راجع باین قسمت میباشد

اینک کتاب «آثار تمدن اسلامی در اسپانیا و برتقال» را بامقدمه مؤلف آغاز میکنیم :

* * *

من در خلال تالیف کتاب «تاریخ اسپانیا» پیوسته چشم دل به عنایات الهی دوخته بودم که بتوانم روزی قلمرو وسیعی را که قرن‌ها جایگاه دولت عظیم اسلامی و مهد تمدن درخشان ما بوده است ، ببینم ، و از نزدیک بقایای آنار شکوفان اسلامی آنجا را تماشا کنم ، و مدتی در آن سرزمین که قرن‌ها پیش میلیون‌ها مسلمان با عزت و بزرگواری و آسودگی زندگی می‌کردند ، اقامت نمایم .

امروز من آن نقاط را بطور مکرر دیده‌ام و شهرها و نواحی آنجا را سیاحت نموده‌ام و با مواقع جغرافیائی و روحیات مردم آنجا و عادات و رسوم آنها آشنا شده‌ام . اینک لازم میدانم نتیجه مطالعات خود را که همچنان در دل من زنده مانده و افکار مرا بخود مشغول داشته‌است ، منتشر سازم و بخوانندگان محترم تقدیم بدارم .

اسپانیا در گذشته و حال

سرزمین قدیم اندلس (اسپانیا) امروز بصورت کشوری صددرصد مسیحی درآمده است ، بطوریکه اگر شما درسراسر آنجا گردش کنید باور نخواهید کرد که آن نقاط روزی مسکن مسلمانان بوده است . فقط اگر به پاره‌ای از آثار تاریخی برخورد نمودید ممکن است شمارا پیاد گذشته اسلامی آن بیاندازد . حتی این آثار نیز غیر از قصر «الحمراء» در «غرناطه» و مسجد جامع «قرطبه» و برخی از قلعه‌ها و روستاهای قدیمی اسپانیا ، بقیه نیز امروز در زیر لباس نصرانیت فرورفته است . لباسی که مملکت مسیحی غالب بعد از تسلط و استرداد آن از دست مسلمانان بمرور ایام بر آنها پوشانده است .

شهرها و بلوک‌های بزرگ و مشهور همچون : قرطبه ، اشبیلیه ، طلیطله ، سرقسطه ، بلنسیه ، مرسیه ، غرناطه ، وادی آش، مالقه، رنده، شریش ، بطلیوس ، مآرده ، باجه، یابره، اشبونه ، و غیر آنها که همه از پایگاه‌های مهم اسلامی بوده ، امروز به استثنای غرناطه و اشبیلیه و قرطبه دیگر چیزی از مظاهر تمدن اسلامی ندارد ، و جز با تحقیق عمیق و بحث کافی در بعضی محلات یا ویرانه‌های آنها نمیتوانیم پی با اهمیت دیرین و تمدن قدیم اسلامی آنها ببریم .

مساجد آن شهرها همگی منهدم شده یا بصورت کلیسا درآمده است ! یا بروی آن کلیسا

ساخته‌اند . !

با این وصف هم اکنون تعداد زیادی قصرها و آثار اسلامی در چندین پایگاه گذشته اسلامی اسپانیا دیده میشود که خدا خواسته است از دست تظاول ایام و حوادث روزگار مصون بماند و دستخوش محو و فنا نگردد. اگر ما کاخ الحمراء غرناطه و مسجد جامع قرطبه را کنار بگذاریم، سایر قصور و آثار اسلامی در قسمتی از قلعهها و دژها و پل‌های اسلامی که دست زمانه آنرا باقی گذارده است و بقایای حصار شهرها و دروازه‌ها و حمام‌های قدیمی اسپانیا جلوه گراست.

در برخی از ویرانه‌ها در کنار کلیساهای متروک، مناره‌هایی که تبدیل به برج ناقوس کلیساها شده و سایر دیوارها و کنگره‌های قدیمی و کتیبه‌ها و الواح اسلامی که در گوشه و کنار کلیساها دیده میشود، خود نماینده قدمت تمدن درخشان اسلامی اندلس است.

بعلاوه فن معماری اسلامی اندلس، جزو آثار جاویدانی است که در طرز معماری قرون بعدی اسپانیا تأثیر محسوسی بجای گذاشته است.

سیاحت من در اسپانیا و پرتغال

من در سایر پایگاه‌های اسلامی اندلس که امروز بصورت شهرهای مسیحی نشین اسپانیا بایر تقال درآمده است گردش کردم در گوشه و کنار دنبال آثار اسلامی و خرابه‌ها و ذخائر باقی مانده می‌گشتم و بتماشای آنها می‌پرداختم.

این سیر و سیاحت‌ها شامل پنج سفر متوالی می‌گردد که از سال ۱۹۵۰ تا ۹۵۴ میلادی بطول انجامید. در این سفرها من توانستم به شصت و چند شهر اسپانیای مسیحی که با تاریخ گذشته اندلس (اسپانیا) بستگی دارد سر بزیم، و از سیر و سیاحت و مشاهدات خویش معلومات و اطلاعات پر ارزشی بیندوزم که شایسته میدانم بصورت کتابی درآید و در دسترس عموم قرار گیرد.

من در اثنای سیاحت و گردش علمی خود در بسیاری از شهرهای اسپانیا و پرتقال که قبلاً پایگاه‌های اسلامی اندلس بوده است، بسیاری از آثار رومی و کارتاژها و ایبری‌ها را دیدم که در زمان فتح آن کشور توسط نیروهای اسلام وجود داشته است و مسلمانان نیز آنرا باقی گذاشتند و تا کنون نیز باقی است.

مانند حصار عظیم شهر «آبله» و «طرکونه» و پل‌های ضخیم شهر «شقبیه» و «مارده» و غیرها و مانند دژها و دیوارها و پل‌های آبی که فراوان دیده میشود و همه را مسلمانان در طول مدت قیامت خویش در آن نجای حال خود باقی گذاشتند و آنرا تجدید بنا نموده و با تعمیر و اصلاح مورد استفاده قرار دادند.

بعلاوه کلیساهائی از زمان «گت‌ها» که در زمان لشکر کشی مسلمانان وجود داشت اغلب آنرا برای عبادت رعایای مسیحی خود بهمان حال باقی گذاشتند. چیزی که واقعاً شگفت‌انگیز است اینست که مسلمانان در همان زمان معابد و ننی‌ها و نصاری رومی را دست نخورده برای آنها باقی گذاردند.

مثلاً در شهر «یابره» پرتقال يك معبد کامل رومی باقی است که معروف به «معبد ديانا»

است . این معبد از زیباترین و کاملترین معابد رومی در شبه جزیره اسپانیا است . در شهر «ماده» نیز يك معبد رومی و تماشاخانه عظیم رومی که آیتی از شکوه و عظمت است ، دیده میشود ، در شهر «ساجنتو» از نواحی «بلنسیه» نیز يك تماشاخانه کامل رومی موجود است که بهمان حال باقی است .

مسلمانان قرن ها در این مراکز فرمانروائی داشتند و هیچ بفرکر انهدام این آثار باستانی نیافتادند . علت آنهم روشن است . زیرا مسلمانان با اندیشه تابناک خویش و دین با گذشت خود ، می دیدند که این آثار جزو ذخائر فنی و یادگار قرون گذشته است و لازم است که باقی بماند ، و با باقی آنها ثابت کردند که آئین ابدی اسلام بنای سختگیری و ایجاد تزییقات ندارد .

ولی بعد از آنها دیدیم تزییقات دینی که سیاست اسپانیای مسیحی طی قرون بعدی پیش گرفت چقدر اسراف انگیز و تعصب آور بود . تزییقاتی که شامل محو و نابودی کلیه آثار اسلامی اندلس مانند مساجد و قصرها و آثار پرشکوه دیگر بود .

گذشته از جنبه تعصب دینی ، علت دیگری هم موجب از میان بردن آثار اسلامی اسپانیا بود و آن این بود که ملت غالب نمیخواست چیزی از آثار پرشکوه ملت منلوب باقی بماند و یاد آنها را در دلها زنده نگاه بدارد ، و نسل های بعد تماشاگر مجد و عظمت آنها باشد چنانکه امروز بعضی از قصرها و آثاری که از دست فنا باقی مانده ، موجب اعجاب و تحسین اذهان روشن نسل حاضر اسپانیا گشته و مثلاً از مشاهده مناره اشبیلیه و قصر غرناطه و مسجد جامع قرطبه ، سابقه تمدن عظیم اسلامی اسپانیا را در دوران فرمانروائی مسلمانان در افکار آنها تجدید میکند .

(بقیه از صفحه ۸)

يك چنین افراد دنیا طلب نه تنها موقع فرارسیدن اجل ، آرزوی تاخیر دارند ، بلکه وقتی گام دسرای دیگر نهادند ، و پرده های جهل و غفلت از چشم و گوش آنها باز شد ، آرزوی بازگشت به دنیا را نموده و چنین میگویند :

ربنا ابصرنا و سمعنا فارجعنا نعمل صالحا انما وقفون (سجده ۱۲) یعنی پروردگارا ما در این سرا حقائق را دیدیم و شنیدیم ما را باز گردان تا کار نيك انجام دهیم ، و ما اکنون به این حقائق یقین داریم .

قرآن هنگام دستور انفاق کلمه «رزقناکم» (از آنچه ما به شما داده ایم انفاق کنید) بکار برده است ، و نکته آن اینست که انفاق کنندگان را متوجه سازد که در این کار منتی برفقیان ندارند ، زیرا مالی را که در اختیار دارند از آن خود آنها نیست ، بلکه مالی است که خداوند در اختیار آنها گذارده است .